

ÖRÖMKATONÁK

Lapok a keszthelyi hadosztály történetéből, avagy megmozdult a diszeli erdő

A diszeli határban levő fiatal fenyőerdőben szembe jött velem Latabár Kálmán. Találkozásunk nem volt véletlen, vártam rá, és a társaságában levő két hölgyre, Ákos Stefire, az 1950-es évek népszerű slágerénekesnőjére, és az Operaház egy nagyon csinos táncosnőjére. Latabár feltekintett a Csobánc tetején levő várromra és mókázni kezdett. Bemutatta, hogyan fogadhatta annak idején a létrán felmászó törököt. Előbb gondosan beigazította a fejét és csak azután vágta kupán.

Vendégeink azért jöttek, hogy műsort adjanak a katonai tábor szabadtéri színpadán. A mi hadosztály újságunk ket-tős sátra ott állt a természet jóvoltából kialakult aréna közelében. A hátsóban voltak a vaságyak, az elsőben az íróasztalok. Ahogy megérkeztünk, a hölgyek bevonultak a fertályba, mi pedig elől leülvén borral, sörrel, pálinkával, üdítő itallal kínálgattuk az ország kedvenc komikus színészét. Latabár nem kért a felkínált italokból, és a sok unszolás után végre kibökte, hogy egy pohár vizet azért szívesen meginná.

Hát ez a kívánság volt az, amire nem készültünk fel. Van ugyan egy kancsó friss vízünk is, de az odaát maradt a há-lósátorban.

–Hozza ki! – szölt rám ellentmondást nem tűrően Latabár.

–De hát... dadogtam én.

–Hozza ki!

Mentem tehát a vizes kancsóért. Még csak kopogni sem tudtam a leeresztett sátorponyván.

Oly pillanatban léptem be, amikor a gyönyörű táncos lányon nem volt egyéb egy fatalnyi áttetsző bugyinál.

–Pardon, pardon – felkaptam a kancsót és kibotorkáltam.

Latabár láthatólag élvezte a szituációt. Nem kérdezte, mit láttam. Személyesen töltött magának egy pohár vizet, majd újra rám szölt:

–Vigye vissza ezt a kancsót, hátha a lányok is megszomjaznak.

Érthető, hogy a nagy komikussal való találkozást azóta sem felejtettem el.

x x x

Kedvcsinálónak előrehoztam ezt a kis kalandot, de mielőtt folytatnám az anekdotázást, el kell röviden mon-dani, hogyan kerültem 1952 nyarán másfél évre a Balaton tájékára. Sorsom egyik fordulópontja, hogy 1950 ta-vaszán, mint huszonegy éves egyetemi hallgató a Szakszervezetek Országos Tanácsa által meghirdetett regény-írói pályázatának egyik díjazottja lettem. Művemet ugyan azóta sem adták ki (pedig talán megérdemelne), de így még tehetségesebbnek tartottak, mint amilyen voltam. Számon tartottak az Írószövetségben, és tudósítói állást kaptam a Magyar Távirati Irodánál. Amikor be kellett volna vonulni, két helyről kaptam felmentést, az egyetem-től is, meg az MTI-től is. A tudósítói munka meg a nappali tanulás nehezen fért össze, így át akartam menni az esti tagozatra, de Kékes elvtárs, a tanulmányi osztály vezetője elutasította kérelmemet, mire rácsaptam szobája ajtaját gondolván, elegendő lesz nekem egy felmentés is. Különben sem születtem tudósnak.

Hiba csúszott a számításba. Farkas Mihályt hadseregtábornokká nevezték ki, és talán nem érte be ennyivel, marsall szeretett volna lenni. Tény, hogy mint az MTI munkatársa már nem kaptam felmentést. Vácra vittek, ahol egyéves kopouloságra ítélve próbálták pozdorjává törni civil önérzetemet.

Ám egyszer csak váratlan fordulat következett. Alakulatunk távirati parancsot kapott, miszerint Solymár Jó-zsef honvédet ekkorra meg ekkorra tiszta ruhában indítsa útba a tiszti ház tábornoki szobájába. Aláírás: Nógrá-di Sándor altábornagy, politikai főcsoportfőnök. A megrettent politikai tisztjeink úgy öltöztettek, mint valami falusi menyasszonyt.

A tábornoki szobában Nógrádi egyéb elfoglaltsága miatt helyettese, Ilku Pál nyelte velünk a különböző oda-készített szeszeket.

A találkozás következményeként a párttag ifjakat a minisztérium állományába vezényelték, engem pedig kinevezetek a Szabadság című keszthelyi hadosztály újság főszerkesztő helyettesévé.

Az első kellemes meglepetés akkor ért, amikor kiderült, hogy szerkesztőségünk és nyomdánk a város főutcáján egy földszintes házban működik. Elöl civil kezelésben működött egy könyvesbolt, de az épület hátsó része a mi birodalmunk volt. Itt működött a szerkesztőség, a nyomda, és itt volt a sorkatonaként szolgáló katonariporter és két szedő szálláshelye is.

Csényei főhadnagy, a szerkesztő azonnal bemutatkozni vitt a Festetics kastélyba. Átvágtunk a viszonylag rendszerben tartott kerten, aztán jancsiszeges talpú csizmámban rátiporhattam a nevezetes Kékvér lépcső fokaira. Csak később tudtam meg, hogy a herceg annak idején fondorlatosan úgy vezetgette az őt meglátogató nagyméltóságú vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó urat és nejét, hogy a köznemesi családból származó országvezető ne gyalázza meg a Kékvér lépcsőt.

Az egyik tiszteletet parancsoló teremben járultunk a robusztus termetű, dörgő hangú, de mint később kiderült, becsületes és jó humorú Lendvai ezredes előtt kellett jelentkeznünk, majd a bemutatkozás után betértünk az akkor hivatalosan Béke étteremnek nevezett, de jobbára még mindég csak Amazonként emlegetett vendéglő oldalában működő talponállóba, és megtörtént a beavatásom.

Keszthely még akkor is a Rákosi korszakban lepusztultan, vagy ahogy a mai fiatalok mondanák, lepukkantan is nagyon sokat megőrzött varázslatos szépségéből. Balatoni strandja úgy, ahogy működött, csak a messze benyúló, rothadó deszkákon a fürdőházhoz volt tilos bemenni. A régi K und K stílusban megépült szállók nem fogadtak vendéget, a hajdan nevezetes jachtklub öblében csak néhány rozoga csónak ringatózott. Elvadult a gyönyörű nagy park is.

Talán, mert magam is angyalbőrben szolgáltam, a hajdani piacon álló feszület rejtélyes felirata erősen emlékezetembe rögződött:

Itt látsz nyugodni egy tüzért,
Kit baj honán kívül nem ért,
Elérvén édes hazáját,
Itt végzi földi pályáját.

A hajdani magánnyomda gazdag betűmintakönyvében a különböző betűtípusokat bemutató mondat ez volt: Keszthely a Balaton fővárosa. (Ezt a megállapítást gondolom ma már a fürediek is, de a síófokiak is erősen vitatják). Eme mintakönyvet, valamint az újságunk néhány számát hazahoztam, és hányattatásaim, sok költözködésem ellenére ma is őrzöm.

A város életébe hamar sikerült beilleszkednem. Történt, hogy szerkesztőségünk civil titkárnője megbetegedett, és az Úttörő Szövetség függetlenített járási vezetője szívességéből besegített.

A szerkesztőséggel szemben lévő kis lakásában fogadott bennünket, és nagyon elcsodálkozott, amikor az újságíró iskolát frissen végzett alhadnagy elvtárs dadogásait egy kopasz honvéd ütötte helyre. Ebből esti közös teázás lett, majd félig-meddig hozzá költöztem.

Ilona látott el városi pletykákkal. Volt akkoriban egy győzedelmes hangulatú pártkongresszus, amelyről így számolt be:

– A végén tartottak egy nagy fogadást, de micsoda népek voltak ott. Mire betettem a táskámba egy narancsot, meg két minyomot, már semmi sem maradt az asztalon.

x x x

Fura volt a mi hadosztályunk, és benne az én helyzetem. A hadosztály ugyanis nem volt igazi hadosztály, csupán annak a váza. Szakszóval mondva nem volt feltöltve. Ha eljő az ideje, és Sztálin generalisszimusz kiadja a parancsot, hogy meg kell leckéztetni Titót, a láncos kutyát, behívják a tartalékosokat, és máris hadrafoghatók lesznek. Ennek megfelelően korábbi büntetetteket, analfabétákat irányítottak ide, és ami azt illeti, a tiszték közül sem a legtehetségesebbeket válogatták ki. Így afféle állatorvosi lóként mutatkoztak a kor betegségei.

Ami azt illeti, és akkor jócskán beleillemtem ebbe a fura környezetbe.

Egy kopasz, rang nélküli újonc egyik pillanatról a másikra őrnagy-alezredesi beosztásba kerül. Fizetése, amíg

a tisztek tiltakozása miatt le nem szállítják, 4600 forint plusz 60 forint zsold. (Az MTI-ben bevonulás előtt 1400 forint volt a fizetésem). És zsebemben egy parancs, mely szerint a tapolcai ezred és minden alakulat látogatására jogosult vagyok.

A katonai újságírásnak az időben megvoltak a maga sajátosságai. Egy civil hírnek a következő kérdésekre illet megfelelni: ki?, hol?, mikor?, kivel?, mivel? stb. A seregnél ez másként volt. Az akkoriban divatos éberség mián csupán annyit lehetett leírni, hogy A, B, vagy C tisztt elvtárs egységénél. Tilos volt az alakulat közelebbi megjelölése, de a városok, falvak megnevezése mellett a hegyek, folyók is inkognitóban maradtak. Ezek a szigorítások nem az igazmondást szolgálták.

A Néphadsereg központi lapja egyik vezető munkatársának bevett szokása volt, hogy ha anyaggyűjtésre vidékre indult, hogy-hogy nem, mindig balatonfüredi szeretőjénél állapodott meg. (Drága szerkesztő úr, higgye el, nem most, az ön kedvéért találok ki Füredet). Az ölelő karok közt heverészve a rádióból értesült egy katasztrófális következményekkel járó felhőszakadásról. Működni kezdett hősünk képzelőtehetsége, és kitalált egy történetet, miszerint a mentésre vitt harcosok közül egy úszni nem tudó fiú a vad habokba esett, és parancsnoka után ugorva mentette ki. (Az is lehet, hogy fordítva osztotta ki a szerepeket). Aztán a kolléga a sikeres munkáért beseperte a dicséretet.

Történt pedig, hogy Farkas Mihály hadseregtábornok, honvédelmi miniszter belelapozott abba az újságba, és megakadt a szeme a mondott cikkben. Behívta hadsegédjét, és kiadta a parancsot: Keressék meg ezt a derék vitézt, mert személyesen óhajtom kitüntetni.

A történet folytatását az olvasó fantáziájára bízom.

x x x

A parancsnokomnak a lapszerkesztést illetően volt egy fura szokása. Sem ő, sem a másik tisztünk, talán az ő szokását ellesve, soha egyetlen sort sem írt a lapba. Viszont a felkészülés idején elővette az úgynevezett tükörodalakat, jól kicentizte, ráadásul fel is címezte a majdan bekerülő írásokat, amelyeket nekem kellett elkészíteni.

Borzalmas címeinek egyik-másikára emlékszem. A Harcos szereti fegyverét, vagy A legfontosabb az egységes körletrend.

Próbáltam alkudni, hogy csináljuk talán kicsit színesebben, emberségesebben, de a szerkesztőm hajthatatlan maradt. Végül nyüglődésemet megunva, kellő magyarázattal szolgált.

Elővette a fiókjából a kiképzési tervet tartalmazó szigorúan titkos könyvecskét. Ezt kell követnünk. A minisztériumban ülő ellenőreink pedig csupán a címekre néznek, csak ezt olvassák.

Ez előtt az érv előtt meg kellett hajoljak. Ha a körletrend a legfontosabb, az a legfontosabb. Bele kell nyugodni.

x x x

Lendvai ezredes, a hadosztályparancsnok megkedvelt engem. Ő székely ember volt, én meg palóc, így hamar szót értettünk. Az önirónia sem hiányzott belőle. Amikor az újoncok érkezésekor vezércikket kértem tőle, így válaszolt:

– Nézze, én civilben asztalos voltam. Ha kell a szerkesztőség bútorait kipolitúrozom, de azt a cikket maga írja meg, és én csak jóváhagyom.

Jókora súlyfeleslegemre utalva megjegyezte:

–Hallja rikkancs, maga sérvkötőnek hordja a derékszíját.

De azért a hadsereg szégyeneként is nemegyszer magával vitt ellenőrző útjaira. Ilyenkor meglátogattuk az útba eső falusi kocsmákat.

Egy szemle alkalmával furcsa dolgot művelt. Az egyik sorból kiemelt katonával előbb a nadrágját tolatta le, utána a gatyáját, és megvizsgálta, nem sárga-e az ülepénél.

Visszafelé utunkban vettem magamnak a bátorságot és megkérdeztem, nem tartotta-e megalázónak, amit azzal a szerencsétlen ifjúval művelt. Az ezredes nem sértődött meg:

– Higgye el, én is szégyelltem. De meg kellett tenni, mert benne van a szovjetektől átvett kiképzési tervben.

A diszeli erdőben való tanyázásunk során váratlanul a parancsnoki sátorba hívtak. Lendvai ezredes tettetett komor ábrázattal fogadott.

– Politikai helyettesemet, Pap őrnagyot továbbképzésre vezényelték Moszkvába. Mivel magára ráfér egy kis testedzés, egy kis fogyókúra, úgy döntöttem, hogy az őrnagy elvtárs lovát távollétében maga fogja lovagolni.

Mitagadás, először megrettentem. Pap őrnagy is jókora férfiú volt, és amikor lábamat a kengyelbe téve nyeregbe akartam pattanni, a lovászok tréfája miatt a nyereg a ló hasa alá fordult, én pedig a földön találtam magam. Meg kellett magyarázni, hogy én tulajdonképpen büntetésből lovagolok.

Am aztán kiegyenesedtek a dolgok. Szerkesztőségi tisztársammal lóra pattanva (vagy inkább kapaszkodva) minden délután felporoszkáltunk a Csobánc oldalában lévő szőlők közé, ahol sikerült találni egy lakott présházat. Ennek gazdájánál hamarosan törzsvendégek lettünk. Csatlakozott hozzánk Csom bácsi, egy öreg kőbányász. Nem a pohár bor vonzotta, hanem hogy mesélhetett. Olyanoknak, akik talán megőrzik történeteit. Mert Csom bácsi mindent tudott a törökkel szemben győzedelmes Gyulaffy Lászlóról, mintha ifjan ott szolgált volna hadi-népében. Ugyanilyen jól ismerte Vak Bottyánt és Rabutin e vidéken történt csatározásait is. Eltelt azóta majd hat évtized, és úgy tűnik, Csom bácsi a történeteit a legalkalmasabb személyekre bízta. A kilovaglásoknak váratlan fordulat vetett véget. Lendvai ezredes újra hívatott.

– Hallja rikkancs! Elveszem magától a lovat.

– Pedig most kezdtünk összeszokni.

– Csak hogy a lovászok jelentették, hogy nem maga fogy le, hanem a ló.

x x x

Rossz, vagy netán jó szokásom szerint, de mindenképp különös ismertetőjelként, ha kell, ha nem, emlegetem Mátraballát, az én kedves palócfalumat. 1935-ben a fiúk közül heten kezdtük el az elemi népiskola első osztályát. Bekecs Dezsi kimagaslott közülünk. Igaz, ő akkor már harmadszorra járta. A tanítókisasszonyunk azzal biztatta, hogy az első osztályból fog bevonulni katonának.

Nos, a maradék hatból harman találkozt terveztünk 1953-ban József-nap alkalmából. A sereg jóvoltából megtehettük, mert Forgó Miklós repülőstisztként szolgált Tapolcán, Nagy Jóska lőtértiszt volt a szépnevű Várvolgy falujában, engem pedig a szerkesztőségünkbe vezényelt felderítőnek képzett Kecskés Pista oda vitt, ahová éppen menni vágyakoztam.

Megbeszélésünk szerint március 19-én déltájban odamotoroztunk a tapolcai repülőtér kapujához. Az őrség parancsnoka közölte, hogy Miklós barátom valami fejtágítón vesz részt, és délután két óráig nem is beszélhetek vele.

Várni kellett. Kecskés Pista kérte, hogy beugorhasson Tapolcára, én meg megpróbáltam lődörgéssel agyonüt-ni az időt. A repülőtérről szemben az út túloldalán a tisztiházak betonkockái álltak, közvetlen előtte pedig a füves terepet gyakorlótérnek használták.

A tavaszi nap szokatlanul melegen sütött, én pedig ekkorra már valamelyest megünnepeltem magamat, hiszen nemcsak névnapot, de születésnapot is tarthattam. Így támadt az a fura ötletem, hogy belefeküdtem egy olyan jó száraz lövészárokbába, amelybe éppen besütött a nap, és ott elszunnyadtam. Arra ébredtem, hogy egy jó adag föld hullik az arcomba.

– Meghalt a katona bácsi. Temessük el a katona bácsit – hallottam a csilingelő gyermekhangokat – és közben a tisztiházak apró gyermekeinek csapata kis lapátkákkal szórták rám a földet.

Mozdulásomra szanaszét szaladtak, így sikerült túlélnem első temetésemet. Félő, hogy legközelebb ezt már nem sikerül megismételni.

Előkerült Kecskés Pista a motorkerékpárral. Sajnos kiderült, hogy Miklós barátom nem tarthat velünk, így nélküle tarjuk meg a József-napot. A druzsám sorkatonaként kapta meg a lőtértiszt beosztást. Valójában a várvolgyi lőtér gondnoka volt. Kint lakott a faluban, betelepítették az egyik gazdag kulák házába. Az osztályellen-ség ily módon való zaklatása nem egészen úgy sült el, ahogyan a hatóságok képzelték. Nagy Jóska árvagyerek-ként korábban a falu kisbírájaként ütötte a dobot, tette közhírré a tudnivalókat, így jól tájékozódott a bonyolult

világban. Unalmában segítette a háziakat a mezei munkában, és próbált nekik valamelyes védettséget is biztosítani. Így a háziak annyira megszerették, hogy még az eladó lányukat is szívesen hozzáadták volna a messziről jött szegény palócfiúhoz.

Kisüsti pálinkával kezdtük, bőséges vacsorával folytattuk, majd eljött a borozgatás ideje. Kedves volt a háziasszony, a nagyfia, a nagylánya, csupán a házigazda mutatkozott morcosnak. Az ilyenkor szokásos anekdotázás, tréfálgatás után a legényfiú elővette hegedűjét, s az lett a dolog vége, hogy a gazda valami legényes táncfiguráira próbált engem megtanítani, nem sok sikerrel.

Reggel a tisztaszoba derékaljas, pehelydunyás nyoszolyáján ébredve elgondoltam, hogy itt a nagy mulatozás miatt alighanem kitelt a becsületünk, jó lesz ha mielőbb odébb állunk. Aztán felnyitván szememet megdöbben láttam, hogy a ház asszonya egy fehér üveget és egy pálinkás pohárkát kezében tartva várja ébredésem.

Bocsánatkérésem elhárítva hálálkodni kezdett. Elmondta, hogy a sok zaklatástól elborult a férje kedélye, és már attól tartottak, hogy valami kárt tesz magában. És rosszkedvén nem változtatott se a karácsony, se a húsvét, se más jeles ünnep.

–Az isten áldja meg magukat, hogy így felvidították.

Így aztán szökés helyett még egy nappal megtoldottuk a nevezetes várvölgyi József- napot.

x x x

A civilekkel való találkozásokra nagy lehetőséget adott az 1953-ik évi aratás. Hadosztályunk kétszáz paraszti származású ifjút küldött kézi kaszásként segítőtül az állami gazdaságokba, hogy pótolják a hiányzó gépeket olcsó munkaerővel.

A legények szívesen vállalkoztak a hasznos munkára. Jobb aratni, mint kúszni-mászni, vagy a minden táborban meglévő miniszteri utat takarítani, amelyre elvileg csak Farkas Mihály léphetett volna rá, de ő valahogy elkerülte a diszeli erdőt, meg a többit is. A jobb koszt, a reggeli aratópálinka mellett az is vonzólag hatott, hogy ennél a munkánál nélkülözhetetlenek a marokszedő lányok, menyecskék. (Vénasszony nehezen tudna hajladozni a tűző napon).

De a mi politikai tisztjeink semmit nem bíztak a véletlenre, és hangulatkeltési célokból bevezették a hadovaladát. Egy teherautó alvázára óriás alumínium dobozt szereltek ajtóval, ablakkal, a tetején pedig jókora hangszóró trónolt. Odabenn mikrofon, lemezjátszó lelkesítő indulókkal és mozgalmi dalokkal. (A lemezek egy részére már ez első napon véletlenül ráültem, ami nagyban leszűkítette a választékot). Felszerelésünkhöz tartozott még egy filmvetítő berendezés, a népszerű Latyi két filmjével, az Egy szoknya egy nadrággal, meg a Selejt bosszújával.

Az első napon, ahogyan elrendelték, valóban kiálltunk a jókora búzatábla szélére, és kezdtem mikrofonba mondani a lelkesítő szöveget. Ám egy Ölbei nevezetű, civilben néptanító rám nyitotta az ajtót és beszólt:

– Ne tatógj pajtás, inkább gyere és mutasd meg, mit tudsz.

Én, mint a mátraballai állomásfőnök úr fiacskája, soha nem arattam. Volt ugyan kasza a kezemben. A vasútdalban vagdostam a füvet a malacoknak, birkáinknak, nyulainknak. (A háborús, majd az azt követő nehéz időkben bőven tartottunk jószágot). Beállítottak második kaszásnak. Hiába vágtam a lehető legkeskenyebb rendet, az első jócskán elhagyott, és attól kellett tartani, hogy a mögöttem lévő pedig elnyisszantja a bokámat. Így aztán igen gyorsan leszoktattak a hadováról. Egy füzetbe gondosan beírtam, hogy mit mondtam volna, ha mondtam volna, és meg is dicsértek érte.

Amerre jártunk, jó magyar nótás meg tánczenés lemezeket szereztek, így nem csak filmvetítéseket, de táncmulatságokat is tartottunk. A hadovaladát sörszállításra is megszentelteltették. Az akció végén a hadosztályparancsnokot meghívták egy somlóhegyi pincelátogatásra, és engem is magával vitt. A legjobb borok mellett hallgathattuk a híres anekdotát a meddő hollandus királynőről, kinek a termékenységéről nevezetes Mária Terézia egy kis hordó somlói bort küldött gyógyszerként, melynek hatására kilenc hónap múlva megszületett a trónörökös. S mindjárt kajánul hozzátették: - Igaz, hogy a kishordót három deli magyar testőr kísérte el.

x x x

Még a diszeli táborban ért bennünket a híres, előkészítetlen és döbbenetet kiváltó Nagy Imre beszéd. A Nép-hadsereg központi tudósítójaként géptávírós rendelést kaptam, hogy adjak visszhangot. Elindultam hát, és a sátrak között hamarosan körém sereglettek a vitézek. És mondták ám a magukét a beszoigáltatásról, a padlássöprésről, az erőszakos termelészövetkezetbe léptetésről, a parasztság megnyomorításáról. Alighogy elküldtem az első, máris újabbat, majd még egyet rendeltek. Amikor a harmadikat bevitettem a géptávírász sátorba, az éppen ott tartózkodó defenzív tiszt gúnyosan megjegyezte: - Ezzel ugyan kár ennyire sietni.

Neki lett igazza. Mint később egy somogyzili bikanevelő gazda megjegyezte: - Jó lenne nekünk egy Nagy Imre, de mindig ott van mögötte a mumus.

x x x

Amikor táborozni mentünk, a nyomdászaink is költöztek. A hadsereg rendelkezésére bocsátották az addig teljes épségben megőrzött tapolcai nyomdát, annak érintetlen anyagával. A szerkesztőnek feltűnt, hogy a derék nyomdászaink kora hajnaltól napestig folyamatosan részegek. Röpke nyomozás után kiderült, hogy apránként a fölös ólmot értékesítgetik.

Akkor már elközelgett visszatelepülésünk téli szálláshelyünkre, Keszthelyre. Szerkesztőnk pedig egy merész huszárvágással rendelt egy katonai kisteherautót és megpakoltatta ólommal. A véletlen úgy hozta, hogy éppen arra járt a politikai főcsoportfőnökség két ifjú tisztje. Később mindkettőjük neve országosan ismert lett. Lakatos Ernő APO-vá lépett elő. Ő volt a párt agitprop osztályának ura és parancsolója. Árkus József a Ludas Matyi főszerkesztői tisztét örökölte meg, és az induló televíziós adások egyik humoros adását vezette. Valami szerelmi kalandra igyekezve egyiküknek sem jutott eszébe megkérdezni, hová, merre tart az a jó néhány láda ólom.

Folytatásként parancsnokunk önmagát és tisztársát a jobb információszerzés érdekében egy-egy világvevő rádióval lepte meg. A számomra nem várt és kellemetlen fordulat akkor következett be, amikor váratlanul hivatalos hangra váltva maga elé szólított, és harsány hangon kihirdette, hogy jó munkámért parancsnoki jutalomban részesít, majd felém nyújtott egy borítékot. A döntés valóban ólomsúllyal nehezedett rám. Szerettem volna visszaautasítani a megtiszteltetést, hiszen erkölcsi meggondolás mellett a lebukástól való félelem is ezt diktálta volna. Ám az elutasítás várható következményeit fel sem tudtam mérni. Így a tolvajlásból nekem is jutott hat Kosuth-bankó.

Nem az ólomüzlet, de a hadsereg karcsúsítása miatt két tisztünköt is megszabadult. Leszerelésem előtt néhány hétig én csináltam a lapot. Nyomdászaink továbbra sem szoktak le az ólombetűk dézsmálásáról. Volt, hogy átkiabáltak nekem:

- Józsi, takarékosan bánj az „a” betűvel, mert fogyóban van.

Ilyenkor harcos helyett honvédet írtam. És ha az „a” betű el nem fogyott volna, most az én mesém is tovább tartott volna.

x x x

A főszerkesztő úrtól kapott megbízáson fellelkessedve nem a már meglévő anekdota gyűjteményemet kapartam elő a fiók mélyéről, hanem azokat a történeteket meséltem el, amelyen a táj, a Balaton vidéken élő emberek is szerepet kapnak. Ugyanakkor viszont a kor hangulatát tükrözö, a seregben történt események közül az igazán humorosak kimaradtak. Így legalább mutatóba ideiktatok belőlük néhányat.

x x x

A szívemhez leginkább közelálló történetek egyike arról a bizonyos hadosztályi kulturális vetélkedőről szól, amelyen Farkas Mihály sportvitézeként mint újságíró, a zsűri tagjaként magam is részt vehettem.

Mint köztudott, az időben népünk kultúrájának s ezen belül a hadfiak műveltsége fokozásának fellendítésére

sokat adtak a vezető elvtársak. A keszthelyi hadosztály kulturális versenyén, amelyet megelőzött a zászlóalj, ezredek vetélkedője, majd következett a hadtestek s végül a minden harcosok vetélkedése, e gyönyörű folyamat része volt. Szavaltak, daloltak, táncoltak, mókáztak a harcedzett ifjak, s az egésznek legfeljebb az volt a fogypatékosága, hogy a műsorban leányokat soha nem lehetett látni. Enélkül pedig szomorúak voltak a produkciók.

Nos, a keszthelyi vetélkedőn volt egy szokatlanul szép attrakció, a pantomim, három szereplővel. Az egyik munkás volt a kalapáccsal, a másik a paraszt a sarlóval, a harmadik a tőkés, frakkban, cilinderben. (Máig se tudom, hogy ruházták fel ilyen gyönyörűen a mi tőkésünket). Amikor megkezdődött a produkció, a munkás kapálgatott, a paraszt sarlózgatott, a tőkés pedig sétálgatott. Aztán megvadult a tőkés. Fenyegetően suhogtatni kezdte a nádpálcáját, a munkás meg a paraszt rogyadozott, végül elterültek a földön.

Ám ekkor váratlanul felcsendültek az Internacionálé hangjai, amittől a tőkés kezdett el rogyadozni, a munkás meg a paraszt, mintha vérátömlesztést kapott volna, új életre keltek. Mire az utolsó akkordokhoz értünk, a tőkés hevert a porban (el is gurult a cilinderje a szerencsétlennek), s a munkás meg a paraszt állt hetykén a színpad közepén, szépen összetették amijük volt, a sarlót meg a kalapácsot úgy, ahogy az a nagykönyvben meg van írva.

A zsűriben a produkció osztatlan sikert aratott, s azt mondták, küldjük a hadosztályhoz, a hadsereghez, de még a Varsói Szerződésben is megállná a helyét a mély értelmű bemutató.

Ám ekkor az egyik politikai hadnagyocska szót kért, hogy ő ideológiai hibát talál a pantomimban. Volt ugyan is egy pillanat, amikor a paraszt egy kicsivel feljebb ütötte a fejét, mint a munkás. Ezzel az érvel senki nem tudott vitatkozni, s a kijavítást, úgy látszik, megoldhatatlannak ítélték, ezért a nagy reményekre jogosító számot durván lepontozták.

x x x

A politikai oktatást természetesen nagyon komolyan vették, Pap őrnagy, a hadosztály politikai tisztje vezette munkatársai szemináriumát. Egy alkalommal a Szovjetunióban aknamunkát végzők voltak műsoron.

– Kik voltak azok a trockisták? – tette fel a kérdést az őrnagy.

Természetesen a többség lapított. Volt egy jámbor és nagyon buta tiszt, aki – meglepetésre – jelentkezett. Amikor felszólították, mondta ám a magáét:

– A trockisták azok a rohadtt, csibész kurvák, hogy a jóisten... el akarták adni a szovjethatalmat, de nem sikerült nekik!

– És kik voltak a buharinisták?

Újra csak a főhadnagy ragadta magához a szót:

– A buharinisták azok a rohadtt csibész kurvák, hogy a jóisten... el akarták adni a szovjethatalmat, de nem sikerült nekik!

Nem csekély kajánsággal vártuk a szeminárium „kiértékelését”. Pap őrnagy elvtárs nem jött zavarba:

– Elvtársak, vegyenek példát a főhadnagy elvtárstól. Lehet, hogy a főhadnagy elvtárs tárgyi tudása még kiegészítésre szorul, de harcosága, kommunista kiállása a legnagyobb dicsőretet érdemli meg.

x x x

Végigmeséltem, milyen hadfi voltam, s úgy éreztem, mindent elmondtam. Aztán több szemrehányó cikket olvastam, hogy mostanában mindenki önmagát szerecsen-mosdatja. Lelkiismeret vizsgálatot tartva jutott eszembe, hogy nekem illenék példát mutatni a régi bűnök meggyónásával.

Egyszer parancsnokom, Cs. százados magához rendelt, és rám parancsolt, hogy Tito-ellenes glosszát kell írnom. Mivel az egész lapot én írtam tele, nem lehetett azt mondani, hogy ezt csinálja más. Alapanyagként átnyújtotta a Magyar Távíráti Iroda két-három stencilezett oldalát. Ám a halovány sorokból semmi érdemlegeset nem lehetett kisilabizálni. Cs. százados, mivel alapos és megfontolt ember volt, rám zárta a szerkesztőségi szoba ajtaját, hogy addig ki nem jöhetek, amíg a Tito-féle anyag készen nem lesz. Egyre elkeseredettebben böngésztem a stencilezett sorokat, de semmiféle ötletet nem adtak. Ekkor úgy éreztem, hogy már csak az írói vénámra hagyatkozhatok. Nekiláttam, és rittyentettem egy tárcettát. Megható volt. Arról szólt, hogy az egyetemista fiú

hazamegy a falujába, és a vasútállomáson éppen a málházó édesapukája előtt tartóztatják le, mert Belgrádban titkos röplapokat csinált Tito ellen. A vasútállomás leírásához Mátraballáról vettem a mintát, s higgyék el, nem belemagyarázás, hogy amikor Titóról írtam, Rákosira gondoltam.

A tárcsa megjelent (annyi eszem volt, hogy nem írtam alá), s úgy éreztem, ezzel az ügy be van fejezve. Igen ám, de ezidőben a Tito-ellenes anyagokban országos éhínség volt. Egy-két héten belül nem csak a Néphadsereg című lapban láttam viszont kicsinyke dolgozatokat, hanem a testvéri hadosztályújságok is rendre-sorra leközölték. Parancsnokom pedig hatalmas dicséretet akasztott le a Honvédelmi Minisztérium sajtóosztályától.

Az volt az iszonyú, hogy ezzel az ügy még mindig nem fejeződött be. Ettől kezdve hétről-hétre szobafogást kaptam, s nem jöhettek ki addig, míg nincs meg az esedékes Tito anyag. Írtam hát mindenfélét. A nagyszerű bemutatkozásokon kívül csak arra emlékszem, hogy egyszer egy árva parasztot gázolt el a tank a búzamező szélén. Gyónásomat ezzel akár be is fejezhetném. Olyasmit meséltem el, aminek a bevallására csak azért szántam el magam, hogy példát mutassak azoknak, akik ennél sokkalta csúnyább dolgokról nem akarnak beszélni.

Egyébként van olyan gyanúm, hogy a rémtörténeteknek, amiket sivár szerkesztőségi szobámban kiötöltem, a nagyobbik fele igaz volt.

x x x

A honvédség hadosztályújságjai munkatársainak is tartottak időnként eligazítást. Egy alkalommal Hazai György vezérőrnagy ecsetelte nekünk, hogyan kell harcos kommunista módon írni a katonai újságokban. „A bírálat éles fegyver – mondta – felelősséggel kell bánni vele. Önöknek, katona újságíróknak is bíráltniuk kell, még hozzá úgy, hogy előbb gondosan mérjék fel a kritika hatását.

A továbbbszolgáló tiszthelyettesek ebben a vonatkozásban a tisztekkel azonos elbírálásban kell, hogy részesüljenek. A sortiszt-helyettesek két év helyett háromat szolgálnak, hangulatuk rossz, tehát zaklatásuk nem lenne célszerű. Az örvezetők és az öreg honvédek közvetlenül foglalkoznak az újoncokkal, számukra nem könnyű tekintélyt teremteni, így az ő bírálatuk sem lenne célszerű. Ott vannak viszont az újoncok, az ő ügyeikkel a legkeményebben és legigényesebben kell foglalkozni”.

x x x

Aki eleget élt ebben a kis országban, sok nagy csodát láthatott. Számomra a leggyönyörűbb emlék a „miniszteri út”. Öregember lévén nem is a népünk által oly mélyen szeretett Czinege miniszter urat szolgáltam, hanem nagy elődjét, Farkas Mihály hadseregtábornok elvtársat.

Rákosi apánk mondta, hogy a laktanyák kapujában nem azért áll őrség, hogy megakadályozza a józan gondolatok behatolását. Ez azonban csak szólam volt, hiszen az időben éppen az ellenkezője volt igaz. Farkas Mihály egy éven át nullásgéppel nyíratta kopaszra az újoncaikat, talán azért, hogy szépen álljon fejükön a pilotka. Anynyira része voltunk annak a bizonyos győzedelmes hadseregnek, hogy a magyar alakulatoknál nem a parancsnok, hanem a tadó, azaz a szovjet tanácsadó volt az úr. Szeretni kellett a leselejtezett, ócska fegyvereket, amelyeket az egyszerű magyar katona vagy dióverőként, vagy győztesként emlegetett, mivel hogy az eltávolíthatatlan vasroszdákat még a második világháborúban sikerült összegyűjteni.

A legnagyobb találmány a katonai táborokban előírt és kialakított miniszteri út volt. Attól volt miniszteri, hogy arra csak a honvédelmi miniszter elvtárs léphetett. Az egyszerű katona legfeljebb a faleveleket gereblyézhetette le róla. A miniszteri út széles volt és pöffeszkedő, megkerülése esetenként tíz-tizenöt perces gyaloglást vett igénybe, átosonni rajta pedig még a legvagányabbak sem mertek. Ott volt az erdő közepén, a sátrak között, a legfontosabb helyen, s várta, hátha egyszer arra talál sétálni a miniszter.

Egy öreg, tartalékos tisztként szolgált barátom mesélte a következő históriát. „Volt közöttünk egy örömkatona, afféle vidéki, úri elvtárs. A foglalkozását hadd ne írjam le. Egyszer ez a derék tartalékos tiszt levelekkel bombázta a Honvédelmi Minisztériumot, hogy baj van a harcászultsággal, mert a tartalékosok nem kapnak elég gyakran és elég alapos kiképzést. Végül az egyik levelének fogamatja lett, és soron kívül behívták. A mi

örömtisztunkkel igen jól jártak hivatásos kollegái. Nem csak a gyakorlótéren mutatott rendkívüli aktivitást, de minden ügyeletet mások helyett is boldogan elvállalt. Az ideális állapotnak egy váratlan esemény vetett véget.

Az örömtartalékos kiment a miniszteri út közepére, s üvöltözni kezdett:

– Hadsereg, vigyázz! Jobbra át, utánam indulj!

Aztán elindult díszlépésben végig az érinthetetlen miniszteri úton.

Akkor jöttek rá, hogy megőrült szegény”.

x x x

Szabadságos katonaként zötyögtünk Kapitány törzsőrmesterrel Keszthelyről Budapest felé. Ketten ültünk csak a fülkében, amikor bejött és helyet kért egy markáns, erős férfi. Nem örültünk az új útitársnak, mígnem váratlan fordulat következett be. Az időben még volt vasúti büfészolgálat. Egy félig-meddig vasutas ruhába öltözött, kötényes fickó járt fülkéről fülkére, kezében egy jókora kosárral. Abban volt egy üveg szilvapálinka, egy üveg cseresznye, és egy üveg konyaknak nevezett iszonyat. No, meg három pálinkáspohár, meg egy kétes tisztaságú törlőruha. Aztán, ha valaki rendelt egy felest, emberünk a törlőronggyal gondosan átfényezte a pálinkás poharat és töltött. Nos, a büfés beköszöntött hozzánk is, hogy szolgálhat-e valamivel. Mi lemondóan intettünk, új útitársunk viszont megkérdezte:

– Mondja, mennyibe kerül ez a kosár?

– Hogy értsem? – dadogott a büfés.

– Úgy, ahogy mondom. Pontosan így, ahogy együtt áll.

– Hétszáz forint... - nyögte ki rövid gondolkodás után az árus.

– Tegye le!

A büfés legalább a törlőrongyot meg akarta menteni, de útitársunk azt sem hagyta. Gálánsul fizetett, aztán kizuszkolta a büfést a fülkéből, s berántotta az ajtót.

– Maguk most csodálkoznak, ugye? – kérdezte az új kosártulajdonos. Nem mondtunk neki ellent.

– Akkor elmondom, hogy mit ünneplünk. Szép, nagy tanyánk van az Alföldön, most is ott él a családom. Apám katona volt az első világháborúban, s amikor közelített a front, szerzett egy puskát, hogy ne legyünk védtelenek. Aztán nem volt szíve eldobni, jól bepólyálta olajos rongyba, és eldugta az eresz alá. Sajnos a szomszéd, aki barátja volt, tudott a puskáról is, meg a rejtekhelyről is. Mivel később összeveszték, feljelentette az öregemet. Házkutatás, meg miegyéb. Mivel apám szívbeteg, nem volt más választás, magamra vállaltam, hogy én dugtam el a fegyvert. Négy évet dolgoztam rabként a bányában. Ma szabadultam. Ha meg nem sértenek, ünnepeljenek velem.

Kelenföldig ünnepeltünk. Aztán a Móricz Zsigmond körtéren egy őrnagy felszólított, hogy gombolkozzak be. Kapitány törzsőrmestertől tudom, hogy annyi szitkot, átkot zúdítottam rá, hogy alig győzött elmenekülni szegény.

Állítólag az üres kosár a törlőronggyal együtt a vonaton maradt.